

VIKTORS E. FRANKLS

... tomēr
teikt dzīvei JĀ

VIKTOR E. FRANKL

Man's
Search For
Meaning

VIKTORS E. FRANKLS

... tomēr
teikt dzīvei JĀ

Psihologs pārdzīvo koncentrācijas nometni

128(092)

Fr 207

Viktor Frankl

...TROTZDEM JA ZUM LEBEN SAGEN

© 1977 by Viktor E. Frankl

First published by Kösel-Verlag, a division of

Penguin Random House Verlagsgruppe GmbH, München, Germany.

All rights reserved.

Cover designed by Two Associates

“Psihologs pārdzīvo koncentrācijas nometni”

Latviešu valodā jau izdota grāmatā “Izdzīvošanas māksla”.

No vācu valodas tulkojis *Igors Šuvajevs*

“Hansa Veigela priekšvārds”, “Sinhronizācija Birkenvaldē”,

“Citi Viktora Frankla darbi”

No vācu valodas tulkojušas *Ilona Burka, Meldra Āboliņa*

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana

vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.

Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Literārā apdare, mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-0-9741-6

Saturs

Hansa Veigela priekšvārds

7

PSIHOLOGS PĀRDŽĪVO
KONCENTRĀCIJAS NOMETNI

15

SINHRONIZĀCIJA BIRKENVALDĒ

125

PAR AUTORU

173

Priekšvārds

Apliecinājums Viktoram Franklam

Mūsdienu izpratnē Vīnes Hofburgai ar galmu ir tikpat maza saistība kā Vīnes *Burgtheater* ar pili¹.

Divdesmitā gadsimta pirmajā pusē sekularizētajā un nacionalizētajā Hofburgas pilī tagad atrodas valsts muzeju kolekcijas, universitātes departamenti, apvienību kancelejas un pat privātpersonu dzīvokļi; pils telpas izīrē reprezentācijas vajadzībām, tur notiek kongresi, izstādes, koncerti un lekcijas.

1976. gada rudenī gadskārtējās Austrijas grāmatu nedēļas ietvaros Viktors Frankls svinīgi rotātā un izgaismotā Hofburgas pils zālē saņēma *Donauland* balvu par mūža ieguldījumu (pirmā *Donauland* balva tika piešķirta gadu iepriekš austriešu zoologam un rakstniekam Konrādam Lorencam).

Šo vakaru īpaši nozīmīgu padarīja divi pagātnes aspekti.

Koncentrācijas nometnē galējā izmisumā un bezcerībā Viktors Frankls rada mierinājumu un cerību nākotnes priekšnojautās. “Es iztēlojos sevi stāvam pie lektora pulsts lielā, skaistā, siltā un gaišā aulā un grasos ieinteresētai publikai lasīt lekciju par psihoterapijas pieredzi koncentrācijas nometnē un runāt par visu to, ko patlaban piedzīvoju.”

¹ Vācu valodā *der Hof* nozīmē “galms”, *die Burg* – “pils”, *das Theater* – “teātris”. (Red. piez.)

Un nu viņš patiešām stāvēja šajā lielajā, skaistajā, siltajā un gaišajā zālē un runāja. Ar uzviju piepildījās ne tikai viņa terapeitiski gaišredzīgā fantāzija, bet arī mācība: šo vakaru Viktors Frankls varēja piedzīvot tāpēc, ka toreiz to bija skatījis gara acīm.

Arī triumfa mirkļa vieta – Hofburga – bija ļoti būtiska un simboliska plašākā nozīmē.

Kamēr pili noteicošie bija valdnieki, tie nedz redzēja, nedz dzirdēja mākslas un garīgās dzīves uzplaukumu 20. gs. sākumā. Oficiālā ķeizariski karaliskā Vīne nevērīgi, vienaldzīgi un truli palaida to garām. Ķeizars Francis Jozefs I jaunās vēsmas pamanīja vien tad, kad pa pils logu ieraudzīja brīnišķīgo Ādolfa Losa projektēto namu Mihaela laukumā. Un sadusmojās.

Bet pasaule ir iemācījusies saskatīt to, ko valdnieks nevēlējās redzēt. Kopš Vīne vairs nav ķeizara pilsēta, tā tiek uzskatīta par dziļu psiholoģijas un psihoterapijas galvaspilsētu. Tādējādi Vīnes Hofburga Viktoram Franklam atlīdzināja ķeizarpils laikā Zigmundam Freidam un citiem nodarīto netaisnību.

Viktoram Franklam bija ilgi jāgaida uz atzišanu no Vīnes puses, jo dižus prātus pie mums nenovērtēja un ignorēja ne jau ķeizari vien.

Pirms trīsdesmit gadiem viss sākās daudzsološi. 1946. gadā kādā mazā pagraba teātrī notika diskusija. Uz skatuves iznāca vīrietis. Neviens viņu nepazina. Es redzu viņu savu acu priekšā: maza auguma un izkāmējis – kā mēs visi tolaik. Viņš runāja, un klātesošie juta šī mirkļa nozīmību. Viņš lasīja citātus no grāmatas, kam drīz vajadzēja iznākt: “*Ärztliche Seelseroge*” (Ārstnieciskā dvēseles aprūpe).

Šķiet, tovakar un tobrīd Viktors Frankls atgriezās Vīnes garīgajā dzīvē.

Kopš tās reizes mēs esam draugi. Esmu nepastarpināti vērojis viņa daudzsološo ieceru attīstību pēckara periodā, kad radās sajūta par neskaitāmām iespējām daudzās nozarēs, tomēr, gadiem ejot, īstenot varēja pavisam maz.

Viktors Frankls kļuva par docentu, vēlāk par profesoru, viņš vadīja Neuroloģijas un psihiatrijas kliniku un turpināja veidot karjeru, kas 1938. gadā tik traģiski un nežēlīgi tika pārtraukta. Franklu atzina un pazina... Bet Vīne viņam, tāpat kā daudziem citiem, lika šķēršļus. Starp citu, to, pēc trīsdesmit gadiem atgriežoties radīšanas vietā, pierāda abu šajā grāmatā apvienoto darbu vēsture. Turklāt zīmīgi, ka grāmatas ceļojuma pēdējā pieturvieta tomēr ir Minhenes, nevis Vīnes izdevniecība.

Vīnes izdevniecības pirmā tirāža grāmatai par pierdzi koncentrācijas nometnē (trīs tūkstoši eksemplāru) tika izpārdota. Otrās tirāžas nebija. Divpadsmit gadus vēlāk grāmatu angļu valodā izdeva Amerikā. Tā piedzīvoja vairāk nekā piecdesmit atkārtotas tirāžas un vairākkārt saņēma “Gada grāmatas” nomināciju; eksemplāru skaits pārsniedza divus miljonus. Grāmata ir tulkota visās iespējamās valodās... Vīnē Franklu pazina un atzina. Viņš nebija nenovērtēts, tomēr juta, ka varētu pateikt daudz vairāk, nekā tas bija atļauts Vīnē.

Pirmajos pēckara gados mēs bijām ļoti tuvi, un tāpēc uzdrošināsim apliecināt savu lojalitāti Franklam – ne kā ārstam, psihologam, filozofam un akadēmiķim, bet kā Vīnes unikālajam zīmolam un simbolam, par ko viņam

vajadzēja kļūt; kas viņš toreiz kļuva un joprojām ir man. Es par ļoti daudz ko gribu pateikties Viktoram Franklam. Esmu pārņēmis ne vienu vien viņa domu un izmantoju viņa terminoloģiju. Nezinu, kā es iztiktu bez Frankla ieviestā jēdziena *die Einstellung* – nostāja, attieksme.

Vienkāršu paldies es viņam varētu izteikt vēstulē. Tomēr šeit, šajā grāmatā, beidzot ir apvienoti un lasītājiem tiek piedāvāti divi Viktora Frankla vispersoniskākie teksti, tāpēc ir nepieciešams pateikt īpašu paldies.

Viktors Frankls dzīvoja tā, kā to mācīja. No elles atgriezies dzimtajā pilsētā, viņš bija zaudējis visus – vecākus, brāli, sievu –, tomēr viņā nebija ne vismazākā atreibas vai atmaksas impulsa. Tikai nedaudzi, kas pārnāca no trimdas vai nometnēm, līdzinājās viņam. Viktors Frankls jau drīz atkal bija tas pats, kas iepriekš, – Vīnes ārsts. Viņš no sākta gala noliedza kolektīvo vainu, atkal un atkal uzsvēra, ka necilvēciskos likumos pastāv pozitīvi izņēmumi. Frankls saskatīja labo pat tajā, kas bija noticis ar viņu un citiem laikabiedriem, un šāda nostāja palīdzēja pārvarēt ļaunumu. Viņš “vērsa par labu citu sapostīto”. Tautieši bija viņu pazemojuši un spīdzinājuši, bet viņš, nometnes ietērpū nomainījis pret balto ārsta halātu, palīdzēja dziedināt to dvēseles.

Grūti iedomāties vēl kristīgāku nostāju par to, kāda piemita šim ne-ārietim un ne-kristietim. Viņš sludināja un arī pats manifestēja dzīves jēgu, kādai nelokāmi ticēja pat drīzāk miris, nekā dzīvs būdams.

Viktora Frankla grāmatu lasa visā pasaulē, bet, ņemot vērā toreizējos ierobežojumus, tā diezgan vai sasniedza kādu vāciski lasošu lasītāju ārpus Austrijas. Pirmā

oriģinālizdevuma nosaukums laika gaitā kļuva par apakšvirsrakstu, jo Hitlera un Himlera koncentrācijas nometnes tagad ir vēsture. Nometnes ir tikai viens no piemēriem daudzām citām jaunām ellēm. Paņēmienu, ar kādiem Viktoram Franklam izdevās izturēt nometni, tagad var izmantot arī citās – ne tikai vāciešu – situācijās, kas liek apšaubīt dzīves jēgu.

Jaunais grāmatas nosaukums radies no vairākām lekcijām, ko Viktors Frankls lasīja Vīnes Tautas augstskolā un publicēja brošūrā. Tāpēc tas ir jāpaskaidro.

Dr. Frīdrihs Lēners-Beda bija Vīnes literāts. Viņš savu literāro darbību sāka un popularitāti ieguva, sacerot laikmetu kritizējošas vārsmas. Pirmā pasaules kara laikā Lēners-Beda publicēja patriotiskus dzejoļus, rakstīja operu libretus un galvenokārt sadarbojās ar Franci Lehāru (*“Friederike”*, *“Das Land des Lächelns”*). No monarhista Lēners-Beda bija kļuvis par dedzīgu cionistu. 1938. gadā viņš nonāca koncentrācijas nometnē, kur vēlāk arī gāja bojā. Būhenvaldē Lēners-Beda uzrakstīja dzejoli, kāds cits ieslodzītais – arī vīnietis – sacerēja melodiju; radās emocionāls dokuments *Buchenwald-Lied* (Būhenvaldes dziesma), kuras viegli iegaumējamie pantiņi, marša ritmā izdziedāti, palīdzēja uzturēt garu un iedvesa ticību atbrīvošanai. No šī teksta arī nāk rindiņa “Mēs gribam tomēr teikt dzīvei jā”.

“... tomēr jā” ir arī galvenais vēstījums lūgā par metafizisko sanāksmi. Šī ir pirmā reize, kad luga ir nodrukāta grāmatā, un pirmā reize, kad top zināms tās autors.

Lugu Frankls “piedzīvo” un tās koncepciju iezīmē jau nometnē. Gadu pēc atbrīvošanas lugas ideja atkal iznirst no apziņas dziļumiem, un Viktors Frankls pāris

stundās, vienā elpas vilcienā uzraksta tekstu, it kā kāds viņam to diktētu.

Pēc dažām dienām Frankls savu dramatisko fantāziju nolasīja dažiem draugiem. Es biju viņu vidū. Neiedziļināšos salīdzināmajā literatūrzinātnē un nemeklēšu saiknes vai radniecību ne ar agrīnajām, ne modernajām teātra formām. Es šajā arī literāri nozīmīgajā tekstā pirmām kārtām saskatīju un joprojām saskatu pirmklasīgu *document humain* jeb cilvēciskuma liecību – nespēju nesalīdzināt eņģeļa un esesieša identitāti ar Dostojevskas lielinkvizitoru.

Frankls šo tekstu toreiz lasīja arī Insbrukas draugiem. Ludvigs fon Fikers, kultūras un mākslas laikraksta “*Brenner*” izdevējs, izcilais Trākla un Krausa draugs, iepazinās ar Viktoru Franklu un palūdza manuskriptu, ko 1948. gadā nodrukāja savā avīzē. Tikai tas, kurš zina, kas bija Ludvigs fon Fikers, sapratīs savam laikabiedram un viņa vēstījumam izrādītās cieņas nozīmību. Frankls “*Brenner*” publikāciju parakstīja ar pseidonīmu Gabriels Lions – viņš izmantoja tēva vārdu un mātes meitas uzvārdu.

Mani centieni uzvest lugu teātrī vai vismaz kā raidlugu diemžēl palika bez rezultātiem. Tagad atgriežoties pie lasītājiem grāmatas formātā, izrāde būtu ļoti vēlama.¹

¹ Pa šo laiku luga ir uzvesta daudzas reizes. Pirmo reizi – Jozefa Fabri tulkojumā angļu valodā – uz skatuves to varēja redzēt universitātes pilsētiņā Bērkli Kalifornijā. Pēc tam bija izrādes Norvēģijā, Austrijā, Vācijā un Zviedrijā, tāpat arī atsevišķu ainu lasījumi, raidlugas, un tika uzņemta filma.

Pēdējie gadi ir atlīdzinājuši Viktoram Franklam dzimtenes pāridarījumus un garām palaistās iespējas. Viņš ir gaidīts vieslektors visos piecos kontinentos, daudzkārtējs Goda doktors, Vīnē viņam bija sava biedrība, tagad viņam ir studenti, klausītāji, sekotāji un apbrīnotāji visā pasaulē. Viņa dzīve ir piepildīta un darbība – veiksmīga un atzīta visā pasaulē.

Turpmākajās lappusēs viņš mums tomēr piedāvā vairāk. Dialektiskā spriedzē starp dzīves nogriezni un lugu rodas jauna, laikmetīga līdzība par cilvēka spēku vājumā un par ciešanu dievišķo izcelsmi.

Marija-Encersdorfa, 1977. g. jūnijā

Hanss Veigels